

גלגוליו של מנחם ומשפטו בבית דין האינקוויזיציה בטולידו, כברתולומי גלייגו

Author(s): חיים ביינארט

Reviewed work(s):

Source: *Zion* / ציון, Vol. (תש"ן), (נה), חוברת ב (תש"ן), pp. 171-182

Published by: [Historical Society of Israel/](#)

Stable URL: <http://www.jstor.org/stable/70040104>

Accessed: 04/12/2011 10:28

Your use of the JSTOR archive indicates your acceptance of the Terms & Conditions of Use, available at

<http://www.jstor.org/page/info/about/policies/terms.jsp>

JSTOR is a not-for-profit service that helps scholars, researchers, and students discover, use, and build upon a wide range of content in a trusted digital archive. We use information technology and tools to increase productivity and facilitate new forms of scholarship. For more information about JSTOR, please contact support@jstor.org.

Historical Society of Israel/ is collaborating with JSTOR to digitize, preserve and extend access to *Zion* /.

<http://www.jstor.org>

גלגוליו של מנחם ומשפטו בבית דין האינקוויזיציה בטולידו, כברתולומי גלייגו

מאת חיים ביינארט

לזכרו של ד"ר דניאל י' כהן,
בונה הארכיון המרכזי
לתולדות העם היהודי בירושלים

א

ב-9 באפריל 1525 התחילה בטלכירה חקירתו של ברתולומי גלייגו (Bartolomé Gallego), על דברים שאמר בשיחה עם שני עבדים מוסלמים ממרוקו על יתרונותיהן של דתות ישראל, הנצרות והאסלאם, אחת מול זולתה.¹ עבדים אלה איננו יודעים כיצד נתגלגלו לספרד ולטלכירה עצמה, אך אין כל ספק שהם נשארו בדתם המוסלמית, ושיחת הנוגעים בדבר נתקיימה בעיקר משום שברתולומי גלייגו ידע לדבר בשפתם. בדברי השבח שאמרו העבדים על דתם שלהם, ביתרונותיה של תורת משה שביטא ברתולומי גלייגו על הנצרות ובמעלותיה של כרבריה, אסאמור (Azamor) ופאס שהעלו השלושה, ביטאו הללו גם את געגועיהם לעברם.² מתברר שברתולומי גלייגו שהה במקומות אלה כיהודי, וכי הוא מוכן לשוב לשם לאחר שיישרפו הנוצרים, כדי לשוב ולחיות כפי שהיה כאשר היה מתפרנס כרוכל במקומות הללו.³ דיבורים אלה שסיפרו העבדים, הגיעו

1 העבדים הם חואן, עבדו של איליאן סוארס (Yllan Suares), וכריסטובל, עבדו של אלונסו סוארס. תיק המשפט סימולו: (Archivo Histórico Nacional (AHN), Inq. Toledo, Leg. 1501 (284), ובו 28r דפי פוליו. הרישום בתיק המשפט מקוטע לעתים וללא המשך, וחסרים בו פרטים. אך מן המתואר ניתן לשחזר את תאור דרכו של הנאשם, ברתולומי גלייגו, ואת מערך המשפט שנערך נגדו. ועיין גם: M. Serrano y Sanz, 'Revista de Archivos', *Bibliotecas y Museos*, II (1887), pp. 13 ff.

2 כן נזכרת Alarave. להלן יתברר, שברתולומי גלייגו שהה בערים נוספות בצפון אפריקה. על פאס ומקומה עיין: ח' ביינארט, 'פאס – מרכז לגיור ולשיבת אנוסים ליהדות במאה ה'ט"ז', ספונות, ט (תשכ"ה; ספר הזכרון ליצחק בן-צבי), עמ' שט-שלד. ועיין גם: הנ"ל, 'הליכתם של יהודים ממארוקו לספרד בראשית המאה הי"ז', ספר היובל לסאלו בארון, ירושלים תשל"ה, עמ' טו-לט.

3 '...como era buena tierra, dixo que era mejor ser moro o judio que no christiano e que estaua mal con los christianos que queria verlos quemar en el horno ardiendo. E que esto viese, luego se tornaria a Azamor e a aquella tierra de Verberia e Alaraue e Fez a fols. 1r, (עיין: ser judio como lo hera quando estaua alla para vender en aquella tierra' (4v, 9r, 10v).

לאוזני המבקר (Visitador) מטעם האינקוויזיציה, ועוררו מיד את עניינם של המבקר פדרו ואסקיס, שהיה ממונה כמפקח על בית החולים והמחסה בטלכירה מטעם הכנסייה, ועמו התובע של בית הדין המקומי, דיאגו בארקו. חקירתם העלתה מרקם חיים של איש יהודי על תהפוכות חייו.

תחילה הכחיש ברתולומי גלייגו את מוצאו וטען שהוריו היו אלונסו גלייגו ופרנציסקה בת אלונסו ואסקיס, תושבי המקום Los Puentes de Emi, שעל אדמות הרנאנדו די אנדראדה במלכות גליסיה. הוריו היו נוצרים ממוצא נוצרי גמור וכך היו מופרים באותו מקום, והוא עצמו נולד שם כנוצרי לכל דבר.⁴ סיפור זה לא מצא את אישורו, שכן עד מהרה ראה ברתולומי גלייגו לחזור בו. מדי פעם היה מוסיף דברים, מכחישם וחוזר ומשלים, וסיפור חייו ראוי שיועלה על כל פרטיו, כפי שסיפרם בעצמו.

ברתולומי גלייגו נולד בעיירה פואבלה די מונטאלבאן (Puebla de Montalbán) בשנת 1486 או 1487, ובלידתו נתנו לו הוריו את השם מנחם; שם אביו, כנראה שם משפחתו (שכן לא זכר את שמו הפרטי), היה Abenyule.⁵ אמו מתה עליו בקטנותו וכפי הנראה כמעט שלא הכירה; לא היו לו אחים ואחיות. בזמן הגרוש, והוא כבן חמש או שש, יצא עם אביו.⁶ הם יצאו בדרך הים והגיעו עד פאס. משם עברו השניים לסאלי הישנה (Çali el viejo), ובה נתייתם מאביו.⁷ יהודי המקום נטלו את היתום תחת חסותם, וכפי הנראה נצטרף כעבור זמן אל סוחרים-רוכלים יהודים והגיע עמהם עד לתלמסן (Tlemcen). בעיר זו שהה שנה ויהודי המקום קיימו אותו; יהודי מבוגר בשנים ובעל מעמד בקהילה היה פטרונו.⁸ משם נתגלגל למקומות שונים: מקנס, סאלי החדשה (Çali el nuevo) ושוב תלמסן, ומשם לאוראן ובה שהה שישה חודשים.⁹ בכל אותם מקומות שהה כשמונה שנים, וכך הפך לעלם כבן ט"ו או ט"ז שנים. על אותם מקומות, ובמיוחד אסאמור (ושמא זהו מקום מוצאם של העבדים), הרבה לשוחח עם העבדים. שפת שיחתם היתה כאמור ערבית בניב הנוהג בצפון אפריקה, והעדים אף סיפרו שהוא ידע לדבר בלשון יהודי המקום.¹⁰ כל אותו זמן נתלווה כאמור אל סוחרים-רוכלים יהודים שסחרו בין פאס ואסאמור. דבר זה מוכיח,

4 הוא נחקר במעמד החקירה הראשון אם הוריו היו יהודים או מומרים (tornadizos), והוא הכחיש זאת (עייין: fol. 5r). כפי שנראה להלן העסיק מוצאו את בית הדין.

5 עיין בוידויו ב-24 באפריל 1525, fol. 6v.

6 כך לפי רוב הפעמים שהוזכר. בהודעתו לאינקוויזטורים ב-24 באפריל 1525 אמר שהוא בן שלושים ושש. לפי חישוב זה נולד בשנת 1489 והיה כבן שלוש כשיצא בגרוש. אך נראה יותר שגיל הליכתו עם אביו הוא חמש או שש, ועיין שם.

7 באחת החקירות שחקר אותו פדרו ואסקיס בטלכירה אמר שאביו הלך לעולמו בפאס (fol. 6r).

8 '...e en Tremeçen los judios que alli estavan le dauan de comer, espeçial vn judio mayor que hera sobre todos los otros' (fol. 6r). הודעתו ב-11 באפריל 1525.

9 עיין בהודעתו שלו (fol. 5r). והשווה עדויותיהם של העבדים חואן וכריסטובל (fols. 3r, 4r).

10 'como lo hablan los judios' (עדות העבד חואן, fol. 4r); כך גם העיד כריסטובל: '...e que sabe hablar lengua judiega' (fol. 4v). ברתולומי גלייגו מסר על עצמו: 'araviga que es la que hablan los moros, e que los judios que estan en aquellas partes hablan la misma lengua que los moros' (fol. 5v).

לפי דברי העד חואן, שהוא יהודי, שכן רק יהודים יכולים להתהלך שם ולסחור ואין פוגעים בהם;¹¹ במלאכה זו לא עסקו מוסלמים. העד כריסטובל הוסיף במה סחר: גרגירי חומצה (garbanços), אורז, שמן זית, סרטים, טבעות, בדיל ופח, וקישוטי נשים,¹² וכדומה. סחורות אלה מכר באסאמור, בכרבריה, ב-Alarave, במקנס, בפאס, באוראן, בסאלי הישנה ובסאלי החדשה ובתלמסן, וכך הכיר היטב לא רק את המקומות הללו ותושביהם כי אם את כל האזור.¹³ על תנאי החיים שם אנו למדים מדברי העד כריסטובל: שאם נוצרי נכנס למקומות הללו המוסלמים מיד הורגים אותו.¹⁴ מנחם (ברתולומי גלייגו) היה מתהלך ועל בגדו הסימן היהודי.¹⁵ את הימים שעשו השלושה באותם מקומות הם זכרו לטובה.¹⁶ לדברי העד, היה מוכן ברתולומי לחזור לשם ולעסוק במה שעסק ולשוב לצור מחצבתו.¹⁷ לאור דברים אלה יכול היה אותו עד לומר עליו שהוא יהודי (Hudi), והדברים עוד יתחווירו להלן.

איננו יודעים היכן פגש את הסוחרים הנוצרים שאליהם נצטרף. יותר מכולם קירב אותו מיסר מיגל די אלמנדרה, ארגונזי, שנטל אותו תחת חסותו. גם אתם הלך לאותם מקומות, כשבידיהם צו חסות ומגן, והיה מוכר מסרקות, בדים, סרטים, תבלינים וסחורות אחרות.¹⁸ אתם ככל הנראה הגיעו לתלמסן. תחת השפעתם נתעוררו געגועיו לעיר מולדתו, והוא רצה לחפש את קרובי משפחתו. הדעת נותנת שהסוחרים גם השפיעו עליו להמיר את דתו, ומהם הבין שזאת הדרך היחידה כדי להגיע לספרד. בווידויו סיפר לחוקר האינקוויזיציה, כי כאשר נודע ליהודי המקום שאותו מיגל די אלמנדרה מבקש להעלותו על אונייה באחד מנמלי הסביבה ולקחתו עמו לספרד, הם הלכו אל האונייה וביקשו מן הנמצאים כבר עליה שימסרו את הצעיר לידי השופט המקומי. אנשי האונייה נענו להם,

11 '...que e los judios que por ella andavan vendiendo bastimentos e otras cosas no les hazen mal e pueden ander e andan libremente' (fol. 4r); וכן כריסטובל בעדותו (שם).

12 '...garvanços e azeite e lienços e arroz e sortijos de laton e sartaes de mujeres e otras coas de esta calidad, que era judio' (fol. 4v)

13 דברי ברתולומי גלייגו עצמו (fol. 5r).

14 'lo matan luego' (fol. 4v)

15 '...traya señal en la caperuça' (כריסטובל, fol. 4v). העד חואן לא זכר את צבע הסימן (אדום, ירוק או צהוב), אבל ודאי לדבריו שנשא סימן על בגדו. גם מנחם (ברתולומי) הודה בכך (fol. 5r),

וכדבריו: '...e que los judios que estan en aquellas partes traen señales en los pechos o en la cabeça, no tiene memoria donde, e que esta señal es de paño colorado' (fol. 5v)

16 '...como hera buena tierra' (עדות כריסטובל, fol. 4r). שם, לפי סיפור העד, הכיר ברתולומי את השליט Muley Nacar, ואין לדעת אם אמת בפיו ושמה היו אלה דברי התפארות של ברתולומי.

17 '...a ser judio como lo hera quando estava alla para vender lo que antes solia vender' (עדות כריסטובל, fol. 4v).

18 '...e que andava con vnos mercaderes que le llevaron que se llamavan miçer Bartholomeo e miçer Lorenzo e miçer Nicolao e miçer Miguel de Almendra, aragones, e con otros mercaderes con saluo conducto vendiendo cardas e peynes e espeçias e lienços e paños e otras cosas de mercaderia' (ברתולומי גלייגו בהודעתו, fols. 5r-5v).

הורידו את הצעיר אל החוף ומסרו אותו לידי היהודים; אלה החזירוהו לתלמסן והוא נשאר שם שנה. אף על פי כן הצליח לעלות על אונייה, ושם פגש מאתיים יהודים שהיו בדרכם לירושלים ונמצאו בנדודיהם בים ממל למל למעלה משנתיים ימים.¹⁹ עם אותם יהודים הגיע לסרדיניה, אל עיר-הנמל קליארי (Callar; Cagliari), והם המשיכו משם אל הארץ שלשם התכוונו ללכת.²⁰ ואם כי אין לקבוע בדיוק את תאריך יציאתם ובואם לסרדיניה, הנה מוצאותיו של מנחם מקרבים את הזמן לשנים הראשונות של המאה ה"ז. דבריו על עלייה זו של יוצאי ספרד ופורטוגאל, מיוחדים הם במינם.

הוא נשאר בקליארי ובכנסייה הראשה נטבל לנצרות, והוא אז כבן י"ח, לפי דבריו, כלומר בשנת 1504 בקירוב. הסנדק-המטביל היה מוסן אורטיגה, קאטאלאני, שנמצא בעיר זו, וכסנדקית שימשה שכנתו קטלינה רודריגס. בטבילה קיבל את השם ברתולומי.²¹ בעיר זו לא נשתהה הרבה, וחודש לאחר המרתו יצא באונייה לברצלונה. בבואו פנה אל שופטי האינקוויזיציה, שידע על פעילותם בעיר Alger, וביקש מהם התר ללכת לספרד (España), ובוודאי נתכוון לקסטיליה. התר זה ניתן לו, והוא איבדו לאחר שהגיע אליה.²²

בכך נפתחת פרשת נדודיו בספרד. תחילה הלך לטלכירה די לה ריינה מולדתו, שממנה נטל אותו אביו בילדותו כשהיה בן חמש או שש שנים. ממנה הלך לגליסיה ובה נשתהה שנתיים,²³ ועבר לוואלנסיה. בעיר זו גמלה בלבו החלטה למצוא לעצמו פרנסה בטוחה. הוא החל ללמוד את מלאכת החייטות, ומורו היה איש בשם מאיסטרי בלוור (Belver); אצלו עבד שנה.²⁴ מוואלנסיה הלך ל-Utiel ושהה אצל המורה מאיסטרי פדרו (Pedro) חודשיים או שלושה חודשים. אז יצא לטולידו לבקר את קרובי-דודיו, אחי אמו, שהיו מכונים שם אנשי מונטאלבאן (Los Montalvanes), האחד פרנציסקו די מונטאלבאן והשני אלונסו די מונטאלבאן, תושבי שכונת סן מיגל, שניהם נוצרים חדשים. אצלם שהה

19 '...doçientos judios que yvan a Jerusalem e andovieron perdidos en la mar mas de dos años' (fol. 23v)

20 '...a la tierra donde yvan' (שם).

21 נראים הדברים ששם המשפחה גליגו (Gallego) נוסף לו לאחר מכן. הוא לא ידע לומר לשופטי בית הדין בטולידו אם המטביל היה קאטאלאני או תושב סרדיניה (Sardesco). ייתכן שאת השם ברתולומי נטל משמו של אחד הסוחרים שאליהם נתלווה, ועיין לעיל, הערה 18.

22 שופטי בית הדין בטולידו חקרו אותו למה לא שב לבקש אישור להמרתו ולהליכתו. הוא הצטדק שלא ידע שעליו לעשות זאת (fol. 23v).

23 עיין לעיל, סיפורו על הוריו ילידי גליסיה. הוא אמר ששהה בפרפיניאן, אך אין לדעת לפי איזה סדר זמנים, ושמה הלך לשם בחברתם של הסוחרים הנוצרים שהביאוהו לברצלונה.

24 כך אמר בחקירה שנחקר ב-24 באפריל 1525, בטולידו; בחקירה אחרת אמר ששהה שם שלוש שנים (fol. 27v).

[illegible]

**דף מתיק משפטו של מנחם הוא ברתולומי גלייגו.
בשורה 7 מלמעלה נזכרת הידיעה על העולים לארץ ישראל.**

כחודש ימים.²⁵ באותו פרק זמן עבד אצל החייט סנטוס (Santos).²⁶ מטולידו הלך לפואבלה די מונטאלבאן והתגורר אצל אנוס ששמו היה קאריליו,²⁷ ומשם אל סנטה אולאליה (Santa Olalla) וממנה למקידה (Maqueda). בעיירה זו נשא לאשה את מרי רודריגס, בת כריסטובל רודריגס, בתו של מומר (tornadizo).²⁸ וסוף שנשתקע בטלכירה די לה ריינה והחל עוסק במלאכת החייטות לפרנסתו ולפרנסת ביתו, בחנות שפתח בכיכר סן לורנסו (San Lorenzo).

כאשר העיד בשנת 1525, היה נשוי זה י"ב שנים והוא אב לבנים.²⁹ בשנה זו ככל הנראה נסתבך בדיבוריו עם העבדים יוצאי צפון אפריקה בשיחות על אותם מקומות, שבהם שהה בילדותו ובנעורו, ואשר את זכרם שמר בלבו. באותן שיחות, שהתקיימו בתקופת הקוארסמה, היללו העבדים כמתואר לעיל את דתם שלהם ואילו הוא, ברתולומי, יצא לשבח את תורת משה, ודברים טובים היו לו על דתם שלהם: שתי דתות אלה טובות מזו של הנוצרים.³⁰ ואז הוסיף: 'שהיה רוצה לראות את הנוצרים נשרפים ועלידי כך תשתבח דתו ותושפל זו של הנוצרי'.³¹ הוא שיבח את תורת משה ואמר שהיה רוצה ללכת אל ארצות האסלאם, לאחר שהנוצרים ישרפו, ולחיות כיהודי כפי שהיה קודם לכן.³² זכר עברו

25 לאחר שברתולומי גלייגו ברח מן המאסר (עיין להלן), נקרא אחיינו סבסטיאן די מונטאלבאן, תושב שכונת סן מיגל, לחקירה אם הוא יודע היכן נמצא הבורח. הוא התכחש אליו וטען שאין לו כל קשר עמו. הוא התפרנס כטווה ובעל עסק בהכנת בשר חזיר (tejero y tocinero). הוא נחקר ב-25 בנובמבר 1515 (fol. 16r). על שני דודיו נאמר שהם נוצרים חדשים, ולא נאמר עליהם שהיו יהודים בעבר (de judios).

26 לפי השם ייתכן שהוא ממוצא אנוסי. הוא נתגורר ב-Placa del Seco (עיין: fol. 7r).

27 עליו נאמר שהוא Christiano nuevo de judio (עיין שם).

28 זהו אחד הכינויים שבהם נתכנו מומרים ולעתים שימש כינוי גנאי גם לאנוסים.

29 לאחר שברח והוחרמו נכסיו טענה האשה לנדונייתה, והצהירה שהיא חסרת אמצעים ועליה לכלכל ולגדל חמישה בנים. השופט-החוקר פדרו ואסקיס בטלכירה, שאליו פנתה, העביר את טענתה לבית הדין בטולידו (fol. 24r).

30 '...que es mejor la ley de los judios e moros que la de christo' (עדות כריסטובל, fol. 3r). העדים הללו דיברו בשבח דתם והצביעו על נקיות גופם כשהם נכנסים לתפילתם במסגדיהם, ואילו נוצרים באים לכנסייה ובוץ על מנעליהם (con sus zapatos llenos de lodo), עיין שם fol. 6v. באחת השיחות, סיפר ברתולומי בווידיאו, היללו העבדים את דתם ואמרו, שלאחר שהמוסלמים שוכבים עם אשה הם מתרחצים ורק לאחר מכן הם הולכים לתפילה במסגד; ואילו הנוצרים, כאשר הם שוכבים עם נשותיהם, אין הם מתרחצים ומיד הולכים למיטה: '...y que sy se echavan con muger se lavan luego antes que entrasen en la mezquita y hiziesen oraçion, y que los christianos sy se echavan con mugeres syn lavarse yvan luego a misa' ברתולומי הגיב על דברים אלה ואמר: 'era buena aquella linpieza' (שם).

31 '...e que queria ver quemados todos los christianos por que su ley fuese ensalçada e abatida la de christo' (שם). במקום אחד (fol. 1r) נאמר שהתבטא: '...que queria verlos a todos quemar en el horno ardiendo, ועיין לעיל, הערה 3.

32 '...que si todos los christianos fuesen quemados e ardidos en vn horno que este fol. confesante se yria a tierra de moros a biuir como judio como antes lo era' (בווידיאו, fol. 9r).

היהודי והמצוות שקיים עלו בשיחות אלה. מאז ואילך היתה כוונתו להיות יהודי, שכן בדת זו ימצא תשועה לנפשו והיא דת טובה מזו של הנוצרים.³³ דברים אלה הם שהביאו שיוסגר לידי האינקוויזיציה, ועל כך נאסר.³⁴ אדם זה, בעל ניסיון עשיר בתהפוכות חיים, לא נזהר בלשונו ונתן על כך את הדין.

ב

ברתולומי גלייגו נאסר ב־9 באפריל 1525. חקרו אותו, כאמור, האינקוויזיטור־המבקר פדרו ואסקיס והתובע של טלבירה דיאגו בארקו. אשמתו היתה שהוא נוצרי רע, בלתי מאמין וכופר, שונא הנצרות והמאמינים בה ומאמין בתורת משה. רכושו הוחרם, ורשימה המובאת בתיק משפטו מלמדת שהיה איש קשה־יום הנלחם את מלחמת קיומו. רכוש זה כלל כלי מיטה, כמה חבילות צמר, שולחן למלאכתו, ספסל, סדין, כסות למיטה, כמה כלים משומשים, אך גם חרב ונדן, כלי נגינה (Vihuela) חסר מיתרים וגיטרה בעלת מיתרים.³⁵ מיד עם מאסרו הוטל עליו עונש גרוש מן הכנסייה. השופט החוקר ביקש שרכושו יוחרם לטובת אוצר המלכות ויורשיו הזכרים והנקבות יהיו נידונים, בהתאם לחוק, באכדן מישרות ובאיסור לתפוס כל משרה שהיא, הזכרים לשני דורות והנקבות לדור אחד. בחקירתו הראשונה נחקר על אביו, אם היה מומר או אנוס,³⁶ או שמוצאו מן האנוסים. חקירה זו נקשרה בסיפורו על מוצאו מגליסיה. גם בית הדין בטולידו ביקש לברר דבר זה: מהו מוצאו ולאיוזה דור של מומרים יש לשייכו. זאת בנוסף על הדברים שהתבטא על הנצרות, היהדות והאסלאם. הוא נחקר על ידיעותיו בנצרות, וידע להצטלב כחוק, לומר בעל־פה את התפילות פֶּטֶר נוסֶטֶר, אווי מאריה, הקֶרְדוֹ וְסֶלְבִי רֶגִינָה. אין ספק שלמד ושינן אותן היטב. לשאלת חוקריו השיב, שהוא מקיים את חוקי הנצרות כנוצרי נאמן, והצהיר שכך יעשה כל ימי חייו. הוא חזר וטען שלא עשה שום מעשים נגד הדת הקתולית וחוקיה. אך משנלחץ בחקירה הודה, שהאמין שרק בתורת משה ובדת ישראל ימצא פדות לנפשו. באמונתו זו חי במשך שלוש שנים, מאז הגיע לטלבירה והקים בה את ביתו, כלומר משנת 1522 ואילך עד שנתפס בידי האינקוויזיציה. הוא טען שלהוציא את הדברים שהתבטא בנוכחות העבדים הללו ותקוות השיבה ליהדות, לא קיים מצוות תורת משה ולא נתכוון כלל לקיימן. העבירה היחידה שהודה בה היתה שעבד בימי ראשון וחג ותפר בהם בגדים,

33 '...como en aquella tierra era judio y guardava alla la ley de Moysen y teniendo aquella ley por mejor que la de los christianos y que se salvara mejor en ella' (בחקירתו בבית הדין בטולידו ב־27 ביוני 1525, שם, fol. 11v).

34 איננו יודעים כיצד נתגלגלו הדברים והגיעו אל החוקר־המבקר. אולי סיפרו זאת לאדונייהם; אם כן היו גם הם צריכים להופיע לפני החוקר. אך מסתבר שהדברים נפוצו בעיירה קטנה כטלבירה.

35 עיין לעיל, הערה 29, וכן ברשימת החפצים (fol. 23r).

36 'hijo de judio o tornadizo o de confesos' (fol. 5v). על אביו הוא טען, שאין הוא יודע אם היה יהודי או נוצרי או משומד או בן אנוסים (fol. 6r), מכל מקום ידע שיצא את עיירת מולדתו כיהודי.

בשל עוניו ודלותו, ולא על מנת לעבור ולפגוע בדת הנוצרית. בהודאתו זו הכחיש גם כל ידע על אחרים שקיימו מצוות תורת משה או עברו עבירות נגד הנצרות, והצהיר שהתוודה אצל נזירים, שאת שמותיהם לא ידע לפרט, וזכה שתינתן לו קומולגציה לכפרת עוונות; הוא מאמין בסקרמנט המזבח והווידוי.

בקונסולטה־די־פי שהתכנסה ביום 27 ביוני 1525 נתקבלה דעתם של אותם אינקוויזיטורים שיש להקל עמו, הגם שבין היושבים בקונסולטה היו שהציעו לערוך לו עינויים. אם יודה בשעת העינויים יש להחזירו לחיק הכנסייה, להושיבו במאסר לזמן שייראה בעיני שופטי בית הדין ולהחרים את רכושו. אך דעתו של האינקוויזיטור אלונסו די מריאנה היא שהכריעה שיש לדונו לקולא, אף שבלבו קינן ספק אם ווידוי היה שלם, כפי שמקובל על האינקוויזיציה.³⁷ הוא דחה את הצעת העינויים.³⁸ ב־15 באוקטובר 1525 הוכרו פסק הדין באוטר־די־פי שנערך בטולידו ונגזרו עליו שתי שנות מאסר בבית סוהר המוחזרים לחיק הכנסייה, החרמת נכסים ונשיאת לבוש הסֶנְכְּנִיטו.³⁹

אך איש בעל ניסיון חיים כברתולומי גלייגו לא יישב בבית הסוהר. כחודש ומחצה לאחר שנגזר דינו פנה אל שומר הכלא חואן פרס די ואלייחו (Vallejo), וטען שעליו לגבות חובות מאנשים שחבו לו וכן להביא מצרכי מזון לו עצמו ולאסירים אחרים. בטענה זו יצא מן הכלא ונעלם. הכרזות שנעשו בפרוזדורי בית הדין וחקירות עדים שונים וביניהם חבריו לא העלו דבר.⁴⁰ ב־18 באפריל 1526 נפתח משפטו השני כבורח מאימת דין האינקוויזיציה. בכנסיית סנטה מאריה בטלבריה הוכרו על בריחתו והוא נצטווה להתוודות לפני בית הדין תוך שלושים יום. בניו ויורשיו זומנו להגן עליו ואיש לא נענה. הוא הוכרו מורד בכנסייה. רק ב־8 באוקטובר 1526 הגיש התובע בשנית את תביעתו, כשהוא טוען את טענת הבריחה 'לארצות רחוקות אשר שם אין להשיגו, ועל שום אמונתו בתורת משה ורצונו לחיות ולמות בה'.⁴¹ הוא ביקש שעונשו יהיה שרפה בדמות־דיוקן ועל היורשים יוטלו כל ההגבלות הקבועות בחוקי המלכות. לאן ברח איננו יודעים; רק עד אחד, אלונסו גונסאליס נייטו, שישב עמו בבית הסוהר של המוחזרים לחיק הכנסייה, הביע את דעתו ששמע עליו שהוא נמצא בפורטוגאל, שכידוע היתה באותם ימים ארץ מקלט לאנוסים בורחים.

בקונסולטה־די־פי שנכתנסה ב־8 בפברואר 1527 הוחלט פה אחד להסגיר את דמות־דיוקנו של ברתולומי גלייגו, הוא מנחם, לידי הקורחידור של טולידו כדי שתישרף.

37 עיין עלינו: H. Beinart, *Records of the Trials of the Inquisition in Ciudad Real*, IV, Jerusalem 1985, Reg. s.v.

38 בין היושבים בקונסולטה־די־פי היו שהציעו גם מאסר לשנתיים, אך היו שהחמירו והציעו מאסר לארבע שנים (הליסנסיאדו פונסי). השופט בלטאסר די קאסטרו ראה בו איש תמים (timido y simple), אך גם הוא היה בדעה שיש לעוצרו לארבע שנים. ועיין גם: fol. 13r.

39 עיין: fols. 14v–15r. פסק הדין הוצא אל הפועל ביום הרביעי לאוטר־די־פי, ב־18 באוקטובר 1525. לשמות העדים עיין בנספח, וכן לעיל, הערה 25.

41 '...partes remotos donde no pueda ser avido por guardar la ley de Moysen e biuir e morir en ella y en su creencia sin que por ell sea castigado' (fol. 18r)

ב־30 בנובמבר 1527 הוצאה החלטה זו אל הפועל ודמות דיוקנו נמסרה לידי הקורחידור של טולידו דון חואן די מנדוסה.

חיייו של מנחם שיצא עם אביו בגרוש וקורותיו בצפון אפריקה ביתמותו, גלגוליו במקומות רבים וזרים לו והיותו סמוך לחסדיהם של אחרים, הם מסימני אותם ימים קשים שעברו על מגורשים ואנוסים שחיפשו דרך לשוב אל צור מחצבתם. געגועיו אל בית ילדותו הם שהחזירוהו לספרד ובחיפושיו אחרי קרוביו עשה את אשר עשה. ברם, תאור אותם ימים מקבל ממד נוסף בפגישתו בתלמסאן ובקליארי באותם מאתיים עולים, שהיו בדרכם אל חוף מבטחים ונדדו שנתיים ימים כדי להגיע לירושלים.

נספח

(א) הרכב בית הדין (משפט ראשון)

שפטור:	מקבל רכושו של ברתולומי גליגו בטלכירה:
אלונסו די מריאנה	אלונסו די פלסנסיה
אנטון גונסאליס פראנסיס	אלקאידי של בית הסוהר בטולידו:
בלטאסר די קאסטרו	גונסאלו די טורס
אלונסו די מביאה	קונסולטה-די-פי:
תבע: דיאגו אורטיס די אנגולו	אלונסו די מריאנה
סניגורים לטראדו: די בוניליו	אנטון גונסאליס פראנסיס
פרוקורדור: אנטון לופס	בלטאסר די קאסטרו
(חסרה כל הופעה של מערך הסניגוריה).	אלונסו מביאה (אינקוויזיטורים)
חוקר מיוחד (ויסיטאדור):	פדרו די לה פניה, שופט אורדינאריס,
בצ'לייר פדרו ואסקיס	קנוניקוס בכנסיית טולידו
תובע מקומי בטלכירה: דיאגו בארקו	בלאס אורטיס, קנוניקוס בכנסייה של טולידו
רשם החקירה המקומית:	לואיס פונסי די ליאון, אלקלדי מאיור בטולידו
דומינגו דל קאסטיליו, נוטריון	הנזיר רחנילדו דל אסקינה, דומיניקני
נוטריונים בביה"ד בטולידו:	מסרו חוות דעת מיוחדת:
פרנציסקו חימנס, נוטריון סודי	האינקוויזיטורים וואלדיס וסוארס.
פדרו די הרמוסיליה, נוטריון אפוסטולי	עדים להכרזת פסק הדין באוטר-די-פי, טולידו,
חואן די פאנטיגוסו, נוטריון סודי	15 באוקטובר 1525
עדי אינפורמאציה:	דון אנטוניו מאנריקי, דוכס נאחארה
חואן, עבד אצל איליאן סוארס	דון פדרו לופס די איאלה, קונדי די
כריסטובל, עבד אצל אלונסו סוארס	פואנסלידה
עדים להשבעתם:	דון חואן די ריברה
גאספאר די מנדוסה	ליסנסיאדו בלאס אורטיס
דיאגו די Peñaranda	רודריגו אורטיס
(משרתיו של הוויסיטדור פדרו ואסקיס)	חואן די סלאסר
	הנוטריונים הנ"ל.

משפט שני (לאחר בריחתו של ברתולומי גלייגו מבית המוהר)

שפטו: השופטים הנ"ל	פדרו די הרמוסיליה
שומר בית הסוהר של הנידונים לכפרת עוונות:	דיאגו פרס די פאראגה
חואן פרס די Vallejo	קונסולטה-די-פי:
עדים שנחקרו על הבריחה:	אלונסו די מריאנה
סבסטיאן די מונטאלבאן, תושב טולידו	אנטון גונסאליס פראנסיס
אלונסו גונסאליס די טולידו, תושב קולמנאר	בלטאסר די קאסטרו
viejo, נידון לכפרת עוונות	דומינגו רואיס (נזירים דומיניקנים)
אלונסו גונסאליס נייט, נידון לכפרת עוונות	חוות דעת מיוחדת על פסה"ד:
גונסלו גארסיה די ויליארוביה, אסור בבית הסוהר	חואן אלונסו די Navia
עדים לקריאה להופעת יורשיו להגנה:	הוסגר בדמות לידי הקורחידור דון חואן
חואן די אורטיגה, פורטירו	די מנדוסה.
חואן די ויטוריה	עדים באוטר-די-פי:
עד להכרזה וזימון במסדרונות בית הדין:	דון גוטיארי די גיבארה
הלטרדו די בוניליו	דון דיאגו די סילבה (רחידורים של מועצת טולידו).
פורטירו: חואן די אורטיגה,	דיאגו די מרלו
עד בזמן אישור קבלת התביעה	פדרו לופס די פדיליה
נוטריונים: פרנציסקו חימנס	הנוטריון פרנציסקו חימנס

(ב) מערך התאריכים

1525	בטלכירה: הוויסיטדור פדרו ואסקיס חוקר בטלכירה על אורח חייהם של אנוסים. דיאגו בארקו, תובע בית הדין המקומי, מוסר על התבטאויותיו של ברתולומי גלייגו. כעדי אינפורמאציה מוצגים העבדים חואן, עבדו של אליאן סוארס, וכריסטובל, עבדו של אלונסו סוארס, שניהם מוסלמים ממרוקו. באותו יום נחקר גם ברתולומי גלייגו.
11.4	בטלכירה: חקירתו המחודשת של ברתולומי גלייגו. מוסר פרטים על הוריו.
19.4	בטלכירה: סיום החקירה המקומית; נכסי ברתולומי גלייגו מוחרמים וניתנת הוראה להעביר את משפטו לטולידו.
21.4	בטלכירה: השופט החוקר מעביר את חומר חקירתו לטולידו. הנאשם מועבר לטולידו.
24.4	בטולידו: ברתולומי גלייגו נחקר על ידי השופטים אלונסו די מריאנה, אנטון גונסאליס פראנסיס ובלטאסר די קאסטרו. לשופטים נמסרת רשימת הרכוש שהוחרם אצל ברתולומי גלייגו. השופטים מזהירים את הנאשם.
27.4	בטולידו: אזהרה שנייה לנאשם.
28.4	בטולידו: אזהרה שלישית. ברתולומי גלייגו מבקש שיזכירו לו את ההאשמות על מנת שיוכל להיזכר ולהודות.
2.5	ברתולומי גלייגו חוזר על הדברים שנתוודה עליהם.
13.5	המשך חקירתו של ברתולומי גלייגו על ידי השופטים אנטון גונסאליס פראנסיס ובלטאסר די קאסטרו.
15.5	המשך חקירתו של ברתולומי גלייגו על ידי השופט אנטון גונסאליס פראנסיס.

- 27.6 התובע דיאגו אורטיס די אנגולו מגיש את כתב התביעה. ברתולומי גלייגו נחקר מחדש על ידי מריאנה וקאסטרו על מצוות שקיים.
- 28.7 השופט גונסאלס פראנסיס מקבל את דעתו של מריאנה בקונסולטה־די־פי.
- 15.10 אוטו־די־פי בטולידו. הכרות פסק הדין שיש להחזיר את ברתולומי גלייגו לחיק הכנסייה. נידון לשנתיים מאסר, למלבוש סנכניטו ולהחרמת נכסיו. השופטים הטילו על הנוטריון דיאגו פרס די פאראגה להכין אישור של פסק הדין.
- 18.10 ברתולומי גלייגו חוזר בו ממעשיו ומדבריו ומותזר לחיק הכנסייה ולמאסר.
- 27.11 חואן פרס די Vallejo מודיע לשופטים על בריחת ברתולומי גלייגו מבית הסוהר. אישור להודעתו ב־31 בינואר 1527.
- 28.11 סבסטיאן די מונטאלבאן, תושב טולידו, אחיינו של ברתולומי גלייגו, נחקר על בריחת קרובו. מכחיש כל ידיעה עליו.
- 22.12 אלונסו גונסליס די טולידו, תושב קולמנאר viejo, נחקר על הבריחה. טוען שאינו יודע דבר. העד במאסר בבית הסוהר.
- 1526
- 18.4 התובע דיאגו אורטיס די אנגולו מופיע לפני השופטים ומבקש פתיחת הליכים נגד ברתולומי גלייגו וזימון בניו, נכדיו ויורשיו להגן עליו. השופטים נענים לפנייתו.
- 8.6 ניתן צו להופעתם בפני השופטים בטולידו.
- 17.6 בטלכירה: בכנסיית סנטה מריה נקרא צו להופעתו של ברתולומי גלייגו לפני השופטים.
- 17.7 בטלכירה: הכרזה על ידי הכרוז להופעת ברתולומי גלייגו ויורשיו לפני השופטים. ניתן מועד נוסף להופעתם.
- 8.10 התובע מגיש את כתב התביעה נגד ברתולומי גלייגו.
- 16.10 התובע מבקש את סיום ההליכים המשפטיים מכיוון שיורשי ברתולומי גלייגו לא הופיעו. השופטים מוסיפים שישה ימים להופעתם.
- 31.10 בקשה נוספת מאת התובע לסיום הליכי המשפט בגלל אי הופעתם של הנתבעים להופיע.
- 8.11 התובע חוזר ומבקש סיום הליכי המשפט. השופט קאסטרו מכריז על סיום הליכי המשפט.
- 1527
- 31.1 בטולידו: אישור מחדש של בריחת ברתולומי גלייגו. עדות גונסאלו גארסיה די וילארוביה. עדות אלונסו גונסאלס נייטו על בריחת ברתולומי גלייגו; לדעתו נמצא בפורטוגאל.
- 7.2 התובע מבקש מבית הדין שיינתן לו העתק פסק הדין שניתן בשנת 1525 והצהרת ה־abjuartio שעשה. השופטים מצווים על הנוטריון דיאגו פרס די פאראגה להכין אישור זה.
- 8.2 קונסולטה־די־פי. הוחלט לשרוף את דמות־דיוקנו של ברתולומי גלייגו.
- 5.9 חואן אלונסו די נאווייה (Navia) מאשר את פסק הדין.
- 30.11 דמות־דיוקנו של ברתולומי גלייגו מוסגר לשרפה לקורחידור של טולידו חואן די מנדוסה.

